

Reflektions- och samtalsexempel – stöd till vägledningen om generativ AI i utbildningen

Exemplen nedan är tänkta som ett kompletterande stöd till *Vägledning för lärare om användning av generativ AI i utbildningen*. De är inte regler eller mallar, utan illustrerar situationer där frågor om generativ AI kan väckas i undervisning och bedömning. Den första delen är tematiserad på samma sätt som vägledningen medan den andra delen utgår från konkreta/specifika case. Syftet är att stödja reflektion och kollegiala samtal – i lärarlag, på programnivå eller som underlag i kompetensutveckling.

Del 1. Exempel på tillämpningar samt frågor stöd för kollegial och individuell reflektion per avsnitt i *Vägledning för lärare om användning av generativ AI i utbildningen*

Avsnitt 2. Att navigera i AI-landskapet

Exempel och tillämpningar

Att göra det osynliga synligt.

I en kurs i samhällsvetenskap diskuterar läraren hur AI-funktioner redan används i ordbehandlingsprogram och lärplattformar. Genom att visa exempel på automatisk språkgranskning, summering och dataanalys får studenterna syn på att AI är en del av vardagen även när de inte valt det själva.

Att beskriva användningen.

I en skrivuppgift får studenterna instruktionen att, om de använt AI, kort beskriva hur de gjort och varför. Exempel på formuleringar kan vara:

"Jag använde Copilot för att få hjälp att strukturera texten, men skrev själv utifrån kurslitteraturen."

eller

"Jag använde DeepL för att översätta en artikel och kontrollerade sedan översättningen mot originalet."

Beskrivningen blir ett verktyg för reflektion snarare än kontroll.

Att utveckla reflekterande förståelse.

I en workshop får studenterna jämföra olika AI-genererade svar på samma fråga och diskutera skillnader i språk, fakta och ton. Syftet är att förstå både möjligheterna och begränsningarna i tekniken – och hur dessa påverkar deras eget lärande.

Frågor för kollegial reflektion

- Hur skulle du beskriva skillnaden mellan att "använda AI" och att "arbeta digitalt" i dina egna kurser?
- Hur kan du prata med studenterna om AI-användning på ett sätt som främjar förståelse snarare än kontroll?
- Hur kan du ge studenterna språk för att själva beskriva och reflektera över hur de använder AI?

- Vilka tillfällen i din undervisning skulle kunna användas för att synliggöra den osynliga AI-användningen?

Avsnitt 3. Lärarens professionella ansvar i en generativ AI-kontext

Exempel och tillämpningar

Olika kurser – olika syften. I en skrivkurs där målet är att utveckla det akademiska språket kan AI-baserade språkverktyg begränsas för att studenten ska träna på att formulera sig själv. I en kurs där fokus ligger på analys av källor eller data kan samma verktyg användas för att sortera material eller pröva idéer. Det viktiga är att kunna förklara varför användningen skiljer sig.

Gemensamma riktlinjer ger trygghet. På ett program där flera kurser hanterar AI olika uppstår lätt förvirring hos studenterna. När lärarlaget tar fram gemensamma formuleringar om vad som gäller, blir kommunikationen tydligare och studenterna vet vad som förväntas i hela programmet.

Dialog med studenter. När en uppgift kräver att studenten redovisar sin process kan läraren be dem beskriva hur de använt AI – inte enbart i syfte att kontrollera, utan för att studenten ska reflektera över sitt eget arbete. Sådana samtal ger både läraren och studenten bättre förståelse för hur verktygen påverkat lärandet.

Frågor för kollegial reflektion

- I vilka delar av dina kurser kan AI-stöd hjälpa studenterna att förstå och lära mer – och var riskerar det att ta över deras eget arbete?
- Hur kan du och dina kollegor beskriva gemensamma principer för AI-användning så att studenterna får likvärdiga förutsättningar?
- Vilket stöd eller vilken tid behövs för att dessa samtal ska kunna föras regelbundet inom ditt lärarlag eller program?
- Hur kan ni tydliggöra för studenterna varför ni gjort de val ni gjort, så att reglerna blir en del av lärandet?

Avsnitt 4. Generativ AI i lärandeprocessen – möjligheter och utmaningar

Exempel och tillämpningar

Att använda AI för att fördjupa förståelse.

En lärarstudent får i uppgift att jämföra två olika förklaringar av ett begrepp – en från kurslitteraturen och en från ett AI-verktyg. I diskussionen får studenten analysera skillnaderna i språk, innehåll och trovärdighet. På så sätt används AI som en del av lärandet, inte som ersättning för det.

Att hantera förenklingar.

I en kurs med svår teori märker läraren att många studenter använder AI för att få enklare förklaringar. Läraren tar upp detta i seminariet och låter studenterna reflektera över vad som gick förlorat i de förenklade versionerna – och vad som blev tydligare. Diskussionen gör användningen synlig och omvandlar den till ett lärandetillfälle.

Att utveckla självständighet.

I en kurs i vetenskapligt skrivande får studenterna testa att låta ett AI-verktyg föreslå en textdisposition. Sedan ska de motivera vilka delar de behåller, ändrar eller väljer bort. Det tränar både kritiskt tänkande och ansvarstagande för den egna texten.

Frågor för kollegial reflektion

- När i dina kurser kan AI bidra till att studenter lär mer – och när riskerar det att ta över deras eget arbete?
- Hur kan uppgifter och handledning utformas så att AI blir en hjälp till förståelse i stället för en genväg?
- Hur kan du prata med studenterna om skillnaden mellan att använda AI för att lära och att låta AI göra uppgiften?
- Vilka möjligheter ser du för att använda AI för att stärka tillgänglighet och inkludering i undervisningen?

Avsnitt 5. Generativ AI i examination och bedömning

Exempel och tillämpningar

Tydliggöra syftet med uppgiften.

I en uppgift där målet är att bedöma studentens analytiska förmåga kan AI användas som hjälp för att hitta exempel eller jämföra data. I en skrivuppgift där målet är att pröva studentens förmåga att uttrycka sig självständigt kan AI användas för viss typ av språkstöd, men inte för textproduktion. Läraren behöver förklara skillnaden för studenterna redan i instruktionen.

Redovisning av AI-användning.

Studenter kan uppmanas att kort beskriva hur de använt AI, till exempel:

"Jag använde ChatGPT för att få förslag på struktur, men skrev texten själv och jämförde med kurslitteraturen."

eller

"Jag använde Copilot för att rätta stavning och grammatik, men kontrollerade alla ändringar." Poängen är inte att kartlägga verktygen, utan att synliggöra studentens förståelse och ansvar.

Utveckling av examinationsformer.

När AI blir en naturlig del av studenters arbetsprocesser kan bedömningen behöva fånga fler dimensioner av förståelse. Muntliga moment, reflekterande uppgifter eller loggböcker där studenten beskriver sin arbetsgång kan komplettera traditionella inlämningar.

Frågor för kollegial reflektion

- Vilka delar av dina uppgifter prövar studentens egen förståelse, och vilka delar kan stödjas av AI utan att bedömningen påverkas?
- Hur kan du formulera uppgifter så att AI-användning blir ett stöd för lärande i stället för ett sätt att undvika eget arbete?
- Hur kan du och dina kollegor beskriva gemensamma principer för AI-användning i era examinationer, så att studenterna så långt möjligt möter tydliga och likvärdiga förutsättningar?
- Vilka former av återkoppling eller bedömningsstöd skulle du kunna använda AI till – och hur kan du säkerställa att omdömet alltid är ditt eget?

Avsnitt 6. Samhällsrelevans och framtidskompetens

Exempel och tillämpningar

Att synliggöra AI i ämnets vardag.

I en kurs i juridik diskuterar studenter hur AI används för att förutsäga domstolsbeslut och vilka

etiska och juridiska risker det innebär. I en kurs i medicin analyseras hur diagnossystem kan påverka förtroendet mellan läkare och patient. I en kurs i humaniora undersöker studenter hur språkmodeller förändrar synen på författarskap och tolkning.

Att använda AI som en del av lärandet.

I en lärarutbildning får studenterna arbeta med att utvärdera hur AI genererar återkoppling på elevtexter. De jämför den automatiserade feedbacken med sina egna bedömningar och reflekterar över vad som skiljer. Uppgiften tränar både teknisk förståelse och pedagogiskt omdöme.

Frågor för kollegial reflektion

- Hur påverkar AI ditt ämne, direkt eller indirekt – och vilka delar av den utvecklingen bör dina studenter förstå?
- På vilka sätt kan du använda exempel från ditt fält för att väcka diskussion om AI:s möjligheter och begränsningar?
- Vilka etiska eller vetenskapliga frågor kring AI skulle kunna bli en naturlig del av din undervisning?
- Hur kan ni i lärarlaget hjälpas åt att synliggöra dessa perspektiv utan att tekniken tar över ämnets kärna?

Avsnitt 7. Förutsättningar för professionellt ansvar

Exempel och tillämpningar

Kollegialt lärande i praktiken.

En fakultet inför korta reflektionsmöten där lärare delar hur de hanterat AI i sina kurser – till exempel hur de formulerar uppgifter eller pratar med studenter om användning. Diskussionerna dokumenteras och blir en gemensam resurs som uppdateras varje termin.

Organisatoriskt stöd som möjliggörare.

En institution avsätter tid i tjänsteplaneringen för att lärarlag ska kunna revidera kursplaner och diskutera hur AI påverkar lärandemål och examination. En programansvarig samordnar en intern workshop med stöd från PIL för att utveckla exempel och formuleringar som kan delas mellan kurser.

Frågor för kollegial reflektion

- Vilket forum eller vilken form av tid behöver du och dina kollegor för att kunna prata om AI-frågor på ett sätt som känns hanterbart och meningsfullt?
- Hur kan kollegiala samtal bidra till att skapa trygghet och rättvisa för studenterna i program där flera lärare undervisar?
- Hur kan din institution eller fakultet stödja ett långsiktigt lärande kring AI – inte som ett projekt, utan som en del av den ordinarie utvecklingen?
- Hur kan erfarenheter delas så att de blir användbara för fler utan att detaljstyra undervisningen?
- Hur kan ni säkerställa att studenter enkelt hittar information om hur AI får användas i olika kurser och moment?"

Del 2. Casebaserade reflektionsexempel

Hemtentan och bollplanket

Situation:

En student arbetar med en hemtentamen. Hen skriver ett eget utkast och använder sedan ett AI-verktyg för att få synpunkter på resonemang och struktur.

Möjliga utfall:

- Studenten kan redogöra för sin egen tankeprocess och förklara hur AI-stödet bidrog till att utveckla resonemanget.
- Studenten har låtit verktyget formulera huvuddelen av svaret och kan inte längre redogöra för hur texten byggts upp.

Reflektion:

Här kan samtalet handla om var gränsen går mellan stöd och vilseledande. I vilken mån kan AI användas för att stimulera reflektion och kritiskt tänkande, och när börjar verktyget ersätta den förmåga som ska provas?

Poängen är inte att avgöra om användningen är rätt eller fel, utan att tydliggöra hur bedömningen påverkas. Om uppgiften prövar förmågan att strukturera och formulera ett resonemang självständigt, bör det arbetet göras av studenten. Om syftet istället är att pröva förståelse av innehåll, kan AI bidra till att synliggöra kunskapens gränser – förutsatt att användningen redovisas och diskuteras öppet.

Språkstödet som medhjälpare

Situation:

En student använder Copilot eller Grammarly för att förbättra språk, ton och flyt i sin text.

Möjliga utfall:

- Språkstödet har hjälpt studenten att uttrycka sig tydligare, men innehållet och argumenten är oförändrade.
- Verktyget har omformulerat delar av resonemangen så att texten inte längre speglar studentens egna tankar.

Reflektion:

Här kan diskussionen kretsa kring hur språkstöd påverkar bedömningen. Språklig hjälp kan bidra till inkludering och tillgänglighet, men den förändrar också textens karaktär och kan dölja osäkerhet i förståelsen.

Det viktiga är inte var gränsen dras, utan att både lärare och studenter utvecklar en gemensam medvetenhet om hur språkstöd används och vad som faktiskt bedöms. En möjlig väg är att låta studenter redogöra kort för vilka verktyg som använts och hur de har påverkat texten – inte som kontroll, utan som en del av lärandet.

AI som informationskälla

Situation:

En student använder ett AI-verktyg för att snabbt ta reda på fakta inför en uppsats. Verktyget ger till synes rimliga svar men utan källhänvisningar.

Möjliga utfall:

- Studenten använder informationen som utgångspunkt och kontrollerar uppgifterna mot vetenskapliga källor.
- Studenten använder AI-svaren som fakta utan att ifrågasätta eller verifiera dem.

Reflektion:

Samtalet kan här handla om hur förståelse för kunskapskällor utvecklas. GenAI genererar text, inte kunskap, och det är lätt att blanda ihop sannolikhet med sanning. Att låta studenter analysera skillnader mellan AI-svar och etablerade källor kan därför bli en kraftfull övning i källkritik.

Poängen är att synliggöra hur kunskap byggs upp, inte att undvika verktyget. Genom att jämföra, ifrågasätta och komplettera kan studenterna lära sig att hantera osäkerhet och stärka sitt kritiska omdöme.

De osynliga källorna

Situation:

En student ber ett AI-verktyg att ta fram forskningsartiklar till ett uppsatsämne. Verktyget presenterar en lista med referenser som verkar relevanta.

Möjliga utfall:

- Studenten granskar och kontrollerar källorna, upptäcker luckor och kompletterar med egna sökningar i ämnesdatabaser.
- Studenten använder referenserna som de är och missar viktiga perspektiv eller upptäcker senare att vissa källor inte existerar.

Reflektion:

Här kan samtalet handla om informationssökningens kvalitet och urval. Olika verktyg har olika täckning och logik, och valet av verktyg påverkar vilka röster och perspektiv som blir synliga. Att jämföra AI-genererade listor med sökresultat i till exempel Scopus eller Google Scholar kan hjälpa studenter att se hur information väljs ut och vad som faller bort. Poängen är att använda AI som ett komplement, inte som ersättning, och att utveckla förståelse för både styrkor och begränsningar i hur kunskap presenteras och prioriteras.

Grupparbetet och verktygets roll

Situation:

En studentgrupp använder ett AI-verktyg för att strukturera ett gemensamt projekt, samla idéer och skapa underlag till rapporten.

Möjliga utfall:

- Gruppen dokumenterar hur verktyget använts, reflekterar över processen och kan tydligt visa sitt eget bidrag.
- Gruppen gör ingen tydlig skillnad mellan AI-genererat och eget material, vilket skapar osäkerhet kring bedömningen.

Reflektion:

Här kan diskussionen handla om hur transparens och ansvar kan byggas in i uppgifter. När AI blir en del av grupparbetet uppstår nya frågor om samarbete och ägarskap. Att uppmuntra dokumentation av processen gör det lättare att bedöma lärandet, inte bara resultatet.

Poängen är att inte motverka verktygsanvändning, utan att stödja studenter i att förstå sitt kollektiva ansvar och kunna beskriva hur de arbetat. På så sätt blir användningen en del av lärandet snarare än något som behöver döljas.

Bildgeneratoren i designkursen

Situation:

Studenter i en designkurs använder DALL-E för att skapa bildidéer och skisser inför ett gestaltningsprojekt.

Möjliga utfall:

- Studenterna använder AI som inspiration, bearbetar bilderna vidare och reflekterar kring verktygets påverkan på uttryck och stil.
- Studenterna lämnar in AI-genererade bilder utan bearbetning eller diskussion om hur de skapats.

Reflektion:

Samtalet kan handla om vad som faktiskt ska bedömas – idé, uttryck, process eller teknik. När AI används i kreativa uppgifter blir det viktigt att prata om hur mänskligt och maskinellt skapande samspelar.

Att låta studenter redovisa sin arbetsprocess, inklusive användning av AI, kan ge underlag för reflektion över kreativitet och originalitet. På så sätt blir tekniken ett sätt att förstå skapande, snarare än en genväg till resultat.

Tillgänglighet eller försprång?

Situation:

En student med språkliga svårigheter använder AI-stödd översättning och textbearbetning. En annan, med större språkvana, skriver utan hjälpmedel.

Möjliga utfall:

- Verktöget fungerar som ett språkligt stöd och hjälper studenten att visa sin förståelse av innehållet.
- AI-stödet blir så omfattande att bedömningen snarare speglar verktygets prestation än studentens egen.

Reflektion:

Här kan samtalet handla om balansen mellan tillgänglighet och rättvisa. AI kan bidra till inkludering, men riskerar också att skapa nya skillnader mellan studenter.

Genom att diskutera verktygens roll öppet kan lärarlag och program gemensamt avgöra vad som är rimligt stöd i relation till lärandemålen. Poängen är att hitta vägar som stödjer likvärdighet utan att minska kraven på självständighet.

Reflektion i stället för förbud

Situation:

Ett lärarlag planerar en kommande tentamen och diskuterar hur AI påverkar examinationen. Vissa vill förbjuda användningen helt, andra vill anpassa uppgifterna.

Möjliga utfall:

- Lärarna kommer fram till att uppgifterna kan utformas så att de prövar studentens förståelse, exempelvis genom resonemang, reflektion eller muntlig uppföljning.
- Lärarna försöker hindra AI-användning, men upptäcker att verktyg ändå används utan att bedömningen blir säkrare.

Reflektion:

Här kan diskussionen handla om hur examinationer kan utvecklas för att synliggöra förståelse snarare än reproduktion.

AI förändrar inte bara hur studenter skriver, utan vad som blir meningsfullt att pröva. Genom att fokusera på process, resonemang och förmåga att förklara sina val kan examinationen bidra till lärande och rättssäkerhet utan att behöva baseras på förbud.

Tips för användning av de casebaserade exemplen:

Exemplen kan användas som underlag i kollegiala samtal, workshops eller kursutveckling.

De kan kombineras med reflektionsfrågor som:

- Vilka lärandemål prövas i uppgiften – och påverkar AI det som ska bedömas?
- Vad behöver studenten kunna redogöra för i sitt arbete?
- Hur kan vi kommunicera ramar och syfte så att studenterna förstår våra val?